

SZUROMI Szabolcs Anzelm

MEGJEGYZÉSEK AZ EGYHÁZI VAGYON TULAJDONJOGÁNAK KORLÁTAIHOZ

Az egyházi *vagyon* az a vagyon, amely egyházi *tulajdonban* van. Ez lehet az Egyetemes Egyházhoz, az Apostoli Szentszékhez, vagy más jogi személyhez tartozó földi javak összessége. Bánk József ezt röviden úgy foglalja össze, hogy „*az Egyház és jogi személyeinek pénzürtékkel bíró jogai összessége.*”¹

Az egyházi vagyon egységének a kérdése hosszú időn át vitákra adott okot. Azaz: kit tekinthetünk a *bonum ecclesiasticum* tulajdonosának? Erre a történelem folyamán több eltérő álláspont is született, amelyek hol Krisztust, hol az Egyetemes Egyházat, a szegényeket, vagy pedig az egyes egyházi intézményeket jelölték meg az egyházi vagyon tulajdonjogának alanyaként.² Az első három felfogás az Egyház és az egyházi vagyon egységességéből indul ki, míg az utolsó inkább a diversicitást hangsúlyozza. Sajátos megközelítést takar a harmadik, azaz a szegényeket megjelölő álláspont, hiszen több pápai levelet találunk, amely az egyházmegye javai céljainak meghatározásában kiemelten említi a szegényeket.³

A kérdést a 17-es CIC tisztázta azzal, hogy az 1499. kánon 2. §-ában leszögezte, hogy a tulajdonjog azé az egyházi jogi személyé, amely a tulajdonjogot törvényesen megszerezte, vagy birtokolja.⁴ Azonban már ugyanezen paragrafus azt is rögzítette, hogy az Apostoli Szentszéknek minden egyházi vagyon felett fő tulajdonjoga, azaz *suprema auctoritas*-a van. Ez a megfogalmazás természetesen nem előzmények nélküli, hiszen például már Szent Tamás is kitér erre a pápai jogosítványra: „*Res Ecclesiae sunt Papae, ut principalis dispensatoris, non ut domini et possessoris.*”⁵ A hatályos CIC az 1256. kánonban majdnem szó szerint

¹ Bánk J., Kánoni jog, II. Budapest 1963. 359.

² Uo. 360.

³ A *Collectio Anselmi Lucensis* (1081-1083) V. könyvében idézi Nagy Szent Gergely (590-604) Ágostonnak, az angolok püspökének címzett levelét (c. 60. „*Mos est apostolicae sedis ordinato episcopo precepta tradere, ut de omni stipendio quod accidit quatuor debeant fieri portiones: una videlicet episcopo et familiae eius propter hospitalitatem atque susceptionem, alia clero, tertia pauperibus, quarta ecclesiis reparandis.*” THANER, F. (ed.), *Anselmi Collectio Canonum una cum collectione minore*, Oeniponte 1906-1915. 257.), illetve Simplicius pápának (468-483) 475-ből származó, hasonló kérdésben íródott levelét (c. 62. „*De rebus ecclesiae vel oblatione fidelium sola episcopo ex his una portio remittatur: duae ecclesiasticis fabricis et erogationi pauperum profuturae a presbytero sub periculo sui ordinis ministrentur, ultima clericis pro singulorum meritis dividatur. ...*” THANER i.m. 257.) vö. SZUROMI SZ., *A püspökökre vonatkozó egyházfegyelmi szabályok az 'Anselmi Collectio Canonum'-ban* (Ph.D. értekezés a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézetében), Budapest 1999. 132-135.

⁴ „*Dominium bonorum, sub suprema auctoritate Sedis Apostolicae, ad eam pertinet moralem personam, quae eadem bona legitime acquisiverit.*”

⁵ *Summa Theologica* II-II. q. 100. art. 1. ad 7.

átveszi a 17-es CIC definícióját és úgy fogalmaz, hogy „A javak tulajdonjoga a római pápa legfőbb fennhatósága alatt azt a jogi személyt illeti, aki az illető javakat törvényesen megszerezte.”⁶ A Szentseknek ezen joga sajátosnak mondható, hiszen egyfelől a pápa nem tulajdonosa az összes egyházi javaknak, hanem azok legfőbb „igazgatója és kezelője.”⁷ Másfelől ebből a státusból olyan kötelességek és jogok következnek, amelyek erőteljesen korlátozhatják az egyes jogi személyek tulajdonjogát, illetve már inkább a tulajdonosi jogosítványokra emlékeztetnek. Ezért szükséges feltennünk a kérdést, hogy mit tekintünk tulajdonnak, illetve tulajdonjognak?

A római jogban, Ulpianus definíciója szerint, a tulajdon „egy dolog feletti teljes hatalom”, amelynél fogva a „magában mindenki megteheti mindazt, amivel nem zavar másokat.”⁸ Valójában ezt az elvet tükrözi a Polgári Törvénykönyv (1959. évi IV. tv.) 115. § (2) is: „A tulajdonos a birtokvédelem szabályai szerint önhatalommal is kizárhat vagy elháríthat minden olyan jogellenes beavatkozást vagy behatást, amely tulajdonjogának gyakorlását akadályozza, korlátozza vagy lehetetlenné teszi.” Azonban, mint azt Lábady Tamás kifejti, „Ma már általánosan elfogadott, hogy a tulajdonjog szabadsága csak a tulajdon közérdekű, közcélú korlátai között érvényesülő alapintézmény.”⁹ Ha ezzel a szemlélettel alkalmazzuk Benedek Ferenc tulajdonjogi definícióját, azaz „A tulajdonjog az a dologi jog, amelynél fogva a tulajdonos a tulajdon tárgyául szolgáló dologra bárki jogosulatlan behatását kizárhatja.”¹⁰, akkor a „jogosulatlan” már nyilvánvalóan nem terjeszthető ki a „közérdekre”, illetve a „köz-célra”.

Átvítve ezt a gondolatot az egyházjog területére, abból kell kiindulnunk, hogy az egyházi javak egyházi célokra szolgálnak.¹¹ A pápának az Egyházban, a péteri funkcióból fakadóan legfőbb¹² és teljes hatalma van,¹³ amelyből következik a

⁶ „Dominium bonorum, sub suprema auctoritate Romani Pontificis, ad eam pertinet iuridicam personam, quae eadem bona legitime acquisiverit.”

⁷ Can. 1273 – „Romanus Pontifex, vi primatus regiminis, est omnium bonorum ecclesiasticorum supremus administrator et dispensator.” vö. FEDELE, P., *Lezioni di diritto patrimoniale canonico*, Roma 1977. 6-9.

⁸ FÖLDI A.–HAMZA G., *A római jog története és intézményei*, Budapest 1998. 3 281.

⁹ LÁBADY T., *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*, Budapest-Pécs 1997. 134.

¹⁰ FÖLDI.–HAMZA. i.m. 281.

¹¹ Ennek a rögzítését már Symmachus pápának (498-514) tulajdonított hamisítványok között megtaláljuk: „... Generaliter vero quicumque res ecclesiae confiscare aut competere vel pervadere periculosa sua infestatione presumpserit, similiter et hi qui res ecclesiae iussu vel largitione principum vel quorumdam potentum aut quadam invasione aut tyrannica potestate retinuerint et filiis vel heredibus suis, ut a quibusdam iam factum audivimus...nisi cito res Dei ammoniti a pontifice agnita veritate reddiderint, perpetuo anathemata feriantur. Iniquum esse censemur ut potius custodes cartarum quam defensores rerum creditarum, ut preceptum est, iudicemur. ...” THANER i.m. 247. c. 40. vö. CIC Can. 1256-hoz fűzött jegyzet.

¹² Vö. SAIVADOR–C.C.-DE PAOLIS–V.-GHIRLANDA, G. (eds.), *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, Milan 1993. 931-938.

¹³ BERTRAMS, W., *Vicarius Christi-Vicarii Christi. De significatione potestatis Episcopalis et Primatialis* in BERTRAMS, W. (ed.), *Quaestiones Fundamentales Iuris Canonici*, Roma 1969. 342-350. GEROSA, L., *Das Recht der Kirche* (AMATECA Lehrbücher zur katholischen Theologie XII), Paderborn 1995. 342.

legfőbb vagyonkezelői funkció is.¹⁴ Ez nemcsak a vagyonjogi törvényhozást jelenti, hanem ennél közvetlenebb intézkedéseket is. Ilyen például, hogy a pápa javakat adhat át az egyik egyházi jogi személy tulajdonából egy másik tulajdonába, sőt még ingyenesen is elidegenítheti őket.¹⁵ De ide tartoznak azok a rendkívüli vagyonkezelési ügyletek, amelyek érvényességéhez szükséges az Apostoli Szentszék engedélye: azok az esetek, amikor valamely egyházi tulajdonban lévő dolog elidegenítésekor, annak értéke meghaladja azt a legnagyobb összeget, amelyet a püspöki konferencia arra a területre megállapított. Vagy olyan dologról van szó, amelyet fogadalomból ajándékoztak az egyháznak, vagy pedig művészileg, illetve történelmileg értékes.¹⁶ Ezekhez a jogosítványokhoz hasonló az egyházi tulajdon tulajdonjogából fakadó jogoknak az illetékes püspökök által gyakorolt korlátozása,¹⁷ amely szintén az egyházi javak egységét, pontosabban annak egységes célra rendeltségét támasztja alá.¹⁸

Mindezek figyelembevételével feltehetjük a kérdést, hogy vajon a pápa, mint *suprema auctoritas* a felsorolt esetekben korlátozza-e a tulajdonjogot. A civiljogból hozott párhuzamok és a pápa feladatának ismeretében¹⁹ a válaszunk nemleges, mivel a pápa alapvető kötelessége és joga az egyházi javak feletti felügyelet gyakorlása. Így ezekkel a korlátozásokkal nem sérti a tulajdonosi jogosítványokat, hanem azokat az egyházi közérdek és közcél között érvényesíti.

¹⁴ Vö. Can. 1273.

¹⁵ Vö. CIC Can. 1256-hoz fűzött jegyzet.

¹⁶ Vö. Can. 638. A 17-es CIC az ügylet érvényességéhez kívánja meg a Szentszék engedélyét a becses dolgok elidegenítésével kapcsolatban is vö. Can. 1530. § 1. n. 3. ehhez hasonló a hatályos CIC rendelkezése is vö. Cann. 1291-1292. A Magyar Katolikus Püspöki Kar a fent említett felső értékhatárt 1994-ben 1 millió USD-ban határozta meg vö. *A Magyar Püspöki Konferencia Kiegészítő Szabályai az Egyházi Törvénykönyvhöz*, Budapest 1994. 14. cikkely.

¹⁷ Vö. TOMCSÁNYI L.GY., *Az egyházi vagyon a püspökök joghatósága alatt*, Budapest 1921.

¹⁸ Ilyen eset áll fenn, ha a püspöki konferencia által, az elidegenítés alsó, illetve felső értékhatáraként megállapított összeg közé esik az elidegenítésre szánt javak értéke. Ekkor szükség van az elidegenítést eszközöző jogi személy szabályzatában meghatározott hatóság, vagy a megyéspüspök, a gazdasági tanács és a tanácsosok testülete engedélyére, illetve további egyéb körülményekre. vö. Can. 1292 § 1. A Magyar Katolikus Püspöki Kar 1994-ben az elidegenítés alsó értékhatárát 10 000 USD-ben állapította meg. vö. *A Magyar Püspöki Konferencia...*, 14. cikkely.

¹⁹ ERDŐ P., *Az egyház jog teológiája* (Egyház és jog 2), Budapest 1995. 154-155.